

Styrdokument Riktlinje

Riktlinje för nybyggnation av vård- och omsorgs boenden på Lidingö stad

Beslutad av: Omsorgs- och socialnämnden

Diarienummer: Dnr

Dokumentdatum: 2025-03-13

Beslutsdatum: 2025-03-13

Senast reviderad: Datum

Ansvarig verksamhet: Omsorgs- och socialförvaltningen

Giltighet: Fr.o.m. 2025-03-13 och tills vidare

Rätt att revidera: Omsorgs- och socialförvaltningen

Eventuell sekretess: Nej

Syfte

Syftet med riktlinjerna är att tydliggöra viktiga förutsättningar och krav för planering och utformning av vård- och omsorgsboenden (VÅBO) i Lidingö stad, så att de stödjer kundens och verksamhetens behov. Detta för att skapa funktionella boenden och för att effektivisera de inledande skedena i framtagandet av nya bostäder, inklusive tillhörande lokaler.

Målgrupp

Detta är generella riktlinjer för planering och utformning av ovan nämnda boendeform avsedda för verksamhet i kommunal regi men de kan även vara vägledande vid privat regi.

Innehållsförteckning

Syfte	2
Målgrupp	2
1 Allmänt om Riktlinjerna	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Avgränsningar/Omfattning.....	6
1.3 Beslut och revidering av riktlinjen	6
1.3.1 Revidering	6
1.4 Riktlinjernas efterlevnad	7
1.4.1 Regelverk, källor och referenser	7
2 Verksamhetens krav på vård- och omsorgsboenden	8
2.1 Vad är ett vård- och omsorgsboende	9
2.2 Att bo på ett vård- och omsorgsboende.	9
2.3 Att arbeta på ett vård- och omsorgsboende	10
2.3.1 Chef och ledning.....	10
2.3.2 Administration och vaktmästare.....	11
2.3.3 Omsorgspersonal – undersköterska och vårdbiträde	11
2.3.4 Sjuksköterska	11
2.3.5 Rehabiliteringspersonal – Arbetsterapeut och fysioterapeut	11
3 Generella anvisningar för ett vård- och omsorgsboende	11
3.1 Trygghet	12
3.1.1 Tillgänglighet	12
3.1.2 Orienterbarhet	12
3.1.3 Trygghet för den som arbetar	13
3.1.4 Vårdhygien inom vård- och omsorgsboenden	13
3.1.5 Trygghetsskapande teknik.....	14
3.1.6 Säkra och trygga byggnader	14
3.1.7 Låssystem	14
3.1.8 Brandskydd i vård- och omsorgsboenden	15
3.1.9 Beredskap och reservkraft i vård- och omsorgsboenden	16
3.2 Hemkänsla	16
3.2.1 Färgsättning och kontraster	17
3.2.2 Ljussmiljö.....	17
3.2.3 Akustik och ljudmiljö.....	18
3.2.4 Inomhusklimat.....	18
3.2.5 Material och ytskikt.....	19
3.2.6 Möbler och inredning	19
3.3 Resurseffektiva boenden	19

3.3.1	Ekonomiskt hållbara byggsystem	20
3.3.2	Driftsaspekter för verksamheten	20
3.3.3	Teknik och digitalisering	20
3.3.4	Installationer	21
4	Utformning av bostadsytor och lokaler	21
4.1	Antal lägenheter och avdelningar	21
4.2	Övriga lokalbehov	21
4.3	Övergripande funktioner i bostads- och lokalytor	22
4.3.1	Tvättställ	23
4.4	Den enskildas lägenhet	23
4.4.1	Hall och entré	24
4.4.2	Förvaring	24
4.4.3	Sov- och allrum	25
4.4.4	Badrum	25
4.4.5	Köksdel	26
4.5	Gemensamma utrymmen per avdelning	26
4.5.1	Entré och hisshall	27
4.5.2	Kök	27
4.5.3	Matsal	27
4.5.4	Vardagsrum	28
4.5.5	Balkonger	28
4.6	Övriga utrymmen på våningsplanet	29
4.6.1	Skölj- och desinfektionsrum	29
4.6.2	Städ- och avfallsrum	29
4.6.3	Materialförråd	30
4.6.4	Dokumentationsrum och kontor	30
4.6.5	Personaltoalett	30
4.7	Gemensamma utrymmen för hela boendet	30
4.7.1	Huvudentré	30
4.7.2	Hissar och hisshallar	31
4.7.3	Trappor och trapphus	31
4.7.4	Centralt städförråd	31
4.7.5	Gemensam tvättstuga	32
4.7.6	Förvaring av rena arbetskläder	32
4.7.7	Gemensamt samlingsrum	32
4.7.8	Träningsrum	33
4.8	Kontor och verksamhetsytor	33
4.8.1	Kontor för chefer	33
4.8.2	Samordnare och administrativ personal	33
4.8.3	Kontor för hälso- och sjukvårdspersonal	33
4.8.4	Samtalsrum	34

4.8.5	Läkemedelsrum	34
4.8.6	Desinfektionsrum	35
4.8.7	Sterilförråd	35
4.8.8	Hjälpmedelsförråd	35
4.9	Personalutrymmen	36
4.9.1	Personalrum	36
4.9.2	Omklädningsrum för personal	36
4.9.3	Vilrum	37
4.10	Varumottagning och centrala förråd och funktioner	37
4.10.1	Kartläggning av flöden och logistik	37
4.10.2	In- och utflyttningar	37
4.10.3	Leveransentré	37
4.10.4	Utrymme för varumottagning	38
4.10.5	Utrymmen för källsortering och restavfall	38
4.10.6	Trädgårdsförråd	38
4.10.7	Lägenhetsförråd	38
4.10.8	Centrala förråd	38
4.10.9	Cykelrum	38
4.10.10	Teknikutrymmen	39
4.11	Utemiljö	39
4.11.1	Tillgänglighet och rörelse	39
4.11.2	Upplevelser och aktiviteter	39
4.11.3	Belysning och trygghet	39
4.11.4	Parkeringsplatser och angöringar	40
	Dokumenthistorik	40

1 Allmänt om Riktlinjerna

1.1 Bakgrund

Lidingö stad ansvarar för att inrätta särskilda boendeformer för äldre personer som behöver omvårdnad och särskilt stöd vilket framgår i 8 kap. 4 § socialtjänstlagen (2025:400), SoL. Av stadens framtagna behovsprognos framkommer det att staden har ett behov av flera vård- och omsorgsboenden framöver, se ärenden LS 2024/96. Riktlinjerna tas fram mot denna bakgrund och framtida byggnationer.

1.2 Avgränsningar/Omfattning

Riktlinjen omfattar ej:

- Krav eller önskemål avseende specifik fastighet eller tomt.
- Att säkerställa byggtekniska egenskaper.
- En fullständig beskrivning av omsorgsverksamheten.
- Särskilda behov av utformning för profilboenden. Eventuella justeringar eller kompletteringar får adresseras i enskilda projekt vid detaljprojektering.

Riktlinjens mål är att bidra till:

- Att skapa trygga, trivsamma och moderna vård- och omsorgsboenden som främjar de äldres möjlighet till ett så självständigt liv som möjligt.
- Erbjuder en attraktiv, säker och välfungerande arbetsmiljö för personalen.
- Utforma boenden som är hållbara ur socialt, ekonomiskt och miljömässigt perspektiv.
- Säkerställa att standardiserade kvaliteter och principer beaktas vid utformningen av samtliga projekt.
- Sträva efter effektivare projektering, produktion och förvaltning.
- Skapa yteffektiva lösningar för att hålla verksamhetens drifts- och hyreskostnader nere.
- Lokalerna ska möjliggöra att de boende får en god och säker hälso- och sjukvård.

1.3 Beslut och revidering av riktlinjen

Riktlinjerna fastställs av omsorgs- och socialnämnden och tas som informationsärende i fastighetsnämnden samt tekniska nämnden.

1.3.1 Revidering

Revidering av riktlinjerna ska göras efter första kompletta tillämpning. Uppföljning av enskilda projekt bör genomföras 6–12 månader efter inflyttning. Uppföljningen ska omfatta synpunkter från de boende, deras närstående, brukarorganisationer samt personalen som är verksamma i boendet. Uppföljningen ska genomföras av omsorgs- och socialförvaltningens staben för ledningsstöd och kvalitet.

Vid uppföljningen ska även synpunkter inhämtas från fastighetsförvaltningen. Erfarenheter av hur olika lösningar, utformningar och övrigt innehåll har fungerat i projekten bör sammanställas och bifogas som bilaga till riktlinjen.

1.4 Riktlinjernas efterlevnad

Riktlinjerna ersätter inte de grundläggande krav som nationell lagstiftning, förordning, föreskrifter och branschregler ställer inom respektive område, utan ska ses som ett komplement. I vissa fall kan riktlinjerna medvetet ange en högre nivå än vad lagstiftningen anger som standard. Om innehållet i riktlinjerna strider mot gällande lagstiftning, förordning, föreskrifter eller branschregler, eller har en lägre nivå än vad som krävs, ska detta uppmärksammas omgående. Lagstiftningen har då företräde. I det fall olika lagstiftningar har krav för samma område men kraven skiljer sig åt, ska sedvanlig normhierarki följas.

De uppgifter som anges i riktlinjerna ska kontrolleras av berörd arkitekt eller projektör mot gällande lagstiftning i varje enskilt projekt, då dessa kan förändras över tid. De som projekterar har ett eget ansvar för att samordning inom konsultgruppen sker. Eventuella avsteg från riktlinjerna ska diskuteras med beställaren och beslutas av projektets styrgrupp och större avsteg kan behöva godkännas av berörd nämnd.

Det är även av vikt att representanter från omsorgs- och socialförvaltningen är delaktiga i utformningen av boendet. Omsorgs- och socialförvaltningen är även ansvarig för att fånga upp kunders, brukarorganisationers och personalens synpunkter.

Fastighetsägaren förutsätts ta fullt ansvar för att byggnadsverket och dess tekniska installationer uppfyller gällande lagar och krav för det ändamål som denna riktlinje beskriver:

Nedan följer exempel på lagar och regler, listan är inte uttömmande.

1.4.1 Regelverk, källor och referenser

Exempel på lagar och regler:

Plan-och bygglagen (2010:900), PBL

Miljöbalken (1998:808),

Lag (2003:778) om skydd mot olyckor

Boverkets byggregler.

Äldre som erbjuds plats på vård- och omsorgsboende får det med stöd av Socialtjänstlagen (2025:400), SoL.

Den hälso- och sjukvård (HSL) som erbjuds de boende på vård- och omsorgsboendet sker med stöd av Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) 12 kap. 1 §.

Bostaden utgör arbetslokaler för personalen och för dessa gäller kraven i arbetsmiljölagen (1977:1160).

Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd (AFS 2023:12) om utformning av arbetsplatser. Även Arbetsmiljöverkets broschyrer ”Skapa en bra arbetsmiljö vid omvårdnadsarbete i boendemiljö” och ”Utrymme för vård och omsorgsarbete har använts i arbetet” bör beaktas.

Vårdhygien är ett samlingsbegrepp för åtgärder som förebygger att vårdrelaterade infektioner uppkommer och sprids inom vården. Förutom vårdhygien ska smittskyddslagen (2004:168) beaktas, vars syfte är att hindra smittspridning och begränsa förekomsten av smittsamma sjukdomar. Därtill finns även Socialstyrelsens föreskrift (SOSFS 2015:10) om basal hygien som ska följas.

SFVH Bygghandledning och vårdhygien – Vårdhygieniska aspekter vid ny- och ombyggnation samt renovering av vårdlokaler, 3:e upplagan, BOV

Livsmedelshandlingen inom bostaden regleras i EG-förordning 852/2004 om livsmedelshygien.

Folkhälsomyndighetens allmänna råd om temperatur inomhus, HSLF-FS 2024:10.

Kommunala styrdokument med direkt koppling till riktlinjen:

- Lidingö stads Miljöprogram (KS/2020:147).
- Funktionshinderpolitiskt program (KS/2021:169).
- Riktlinjer för krigsorganisation (KS/2022:176).
- Riktlinjer för Lidingö stads trygghets- och säkerhetsarbete (KS/2021:279)

2 Verksamhetens krav på vård- och omsorgsboenden

Detta avsnitt beskriver grundläggande utgångspunkter för vård- och omsorgsboenden. En mer detaljerad redogörelse för utformning, funktioner och krav för de olika bostads- och lokaldelarna finns i kapitel 4. Den slutgiltiga utformningen tas fram i samråd med omsorgs- och socialförvaltningens förvaltningschef i projekteringsfasen för varje enskilt projekt.

2.1 Vad är ett vård- och omsorgsboende

Ett vård- och omsorgsboende är till för personer som är 65 år och äldre och som har ett omfattande och långvarigt behov av vård och omsorg. Kommunen ska inrätta särskilda boendeformer för äldre personer som behöver omvårdnad och särskilt stöd enligt SoL. En enskild kan beviljas en insats i form av särskilt boende till följd av att hen inte längre kan uppnå skäliga levnadsförhållande i hemmet.

Boendet består av ett antal lägenheter organiserade i mindre avdelningar. Varje avdelning har gemensamma utrymmen, såsom kök och vardagsrum, som möjliggör samvaro, aktiviteter och gemensamma måltider.

Utöver att vara den enskildes hem är ett vård- och omsorgsboende även en arbetsplats. Vård- och omsorgspersonal finns tillgänglig dygnet runt. Den omsorg som bedrivs regleras främst av SoL. Vården som bedrivs regleras i HSL. Arbetsmiljön regleras i arbetsmiljölagen.

Inom vård- och omsorgsboendet finns medarbetare med olika befattningar som chefer, administrativpersonal och lokalvårdare, omsorgspersonal som vårdbiträden och undersköterskor, sjuksköterskor, arbetsterapeut, fysioterapeut/sjukgymnast, dietist samt läkare tillgängliga.

2.2 Att bo på ett vård- och omsorgsboende.

Den enskilde bor i en lägenhet med eget hyreskontrakt. Varje lägenhet ska ha rum eller avskiljbara utrymme för samvaro, sömn, vila och matlagning. Verksamheten ansvarar för att lägenheten möbleras med en vårdsäng och ett sängbord. I övrigt är det den enskildes ansvar att inreda sin lägenhet efter egna önskemål. Individens får i boendet stöd från personalen utifrån sina behov med exempelvis vård och omsorg, måltider, tillsyn samt aktiviteter som främjar social samvaro, kultur och fysisk aktivitet.

Åldrandet medför naturliga förändringar i kroppens funktioner, som kan påverka syn, hörsel, balans, orienteringsförmåga och kognition. Luktsinnet och känseln påverkas oftast i mindre grad, men kan påverkas av läkemedel. För personer som bor på vård- och omsorgsboenden kan dessa förändringar förstärkas av somatiska sjukdomar eller demens. I takt med att medellivslängden ökar, ser vi även att fler utvecklar åldersrelaterade sjukdomar. Detta innebär att äldre som får kommunala insatser ofta har komplexa vårdbehov och behöver mer kvalificerad hälso- och sjukvård.

Boendemiljön ska främja den enskildes förmåga att leva ett så självständigt liv som möjligt, samtidigt som den tar hänsyn till behovet hos personer med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga. Det ska vara enkelt att förflytta sig självständigt oavsett funktionsnedsättning och vid behov ska den boende kunna få stöd från personalen. De boende ska kunna vistas i de gemensamma utrymmena på olika sätt, det ska finnas plats för både samvaro och möjlighet till avskildhet. Det ska även vara möjligt för de boende att umgås med närstående.

Planlösningen ska vara lättorienterad och överblickbar med enkla rumssamband. Rummen bör ha ett tydligt syfte. De gemensamma ytorna bör ligga så att alla boende lätt når dessa från sina lägenheter. Ofta äter de boende sina måltider i matsalen och tillbringar en stor del av dagen i de gemensamma utrymmena. Personer med demensdiagnos är ofta mer beroende av närhet till personal. Utrymmena ska utformas för att kunna passa olika behov. Personer med demensdiagnos kan ha ett större rörelsebehov och kommunikationsytor kan nyttjas för rörelse. Det är slutligen viktigt med en trivsam utemiljö och tillgängliga balkonger, terrasser och/eller uteplatser.

2.3 Att arbeta på ett vård- och omsorgsboende

På ett vård- och omsorgsboende arbetar olika yrkesroller för att stödja den boende i sitt vardagliga liv. Gemensamt för alla är att de arbetar som ett team för att möta den boendes behov. Boendet ska erbjuda en attraktiv och välfungerande arbetsmiljö. Dels för att äldreomsorgen ska vara en attraktiv arbetsplats dels för att minimera risker för arbetsskador.

En trivsam och välplanerad arbetsmiljö ger vidare förutsättningar för mer samvaro, aktivitet och trygghet tillsammans med de boende. Det är också viktigt med trivsamma ytor för avkoppling och rast. Olika faktorer i den fysiska miljön påverkar hur effektivt och säkert arbetet med att ge vård och omsorg är. Den fysiska utformningen av boendet och arbetsmiljön är avgörande för att säkerställa en effektiv och säker vård och omsorg, både för de boende och personalen. Det är därför viktigt att noga beakta bemanning och resurser i relation till varje enskilt boende och byggprojekt.

På ett vård- och omsorgsboende med 100 lägenheter kan den genomsnittliga bemanningen uppgå till cirka 40 anställda samtidigt, varav 30 personer utgör omsorgspersonalen, cirka fem sjuksköterskor samt en till två personer i rehabiliteringsteamet. Utöver detta finns chefer och administrativ personal. På en enskild avdelning med tio lägenheter kan det, under dagtid, finnas ett genomsnittligt antal av tre personal på varje avdelning. Bemanningen och yrkesroller kan variera, vilket kräver anpassning i varje enskilt byggprojekt baserat på antalet lägenheter.

2.3.1 Chef och ledning

Ett vård- och omsorgsboende ska ha en utsedd verksamhetschef som ansvarar för den dagliga driften av boendet. Vårdgivaren ska ha en utsedd, namngiven person i organisationen som är verksamhetschef för hälso- och sjukvården enligt 4 kap. 2 § HSL och 4 kap i Hälso- och sjukvårdsförordningen (2017:80). Verksamhetschef ska vara anmäld till IVO. Verksamhetschef har ett samlat ledningsansvar och säkerställa att patientens behov av trygghet, kontinuitet, samordning och säkerhet i vården tillgodoses.

2.3.2 Administration och vaktmästare

Verksamhetens administration kräver yrkesroller som exempelvis samordnare och administrativ assistent. Det kan även finnas en vaktmästare tillgänglig för att hantera praktiska ärenden som leveranser, sophantering och enklare felanmälningar relaterade till fastigheten.

2.3.3 Omsorgspersonal – undersköterska och vårdbiträde

Undersköterskor och vårdbiträden ansvarar för den dagliga omsorgen och de finns på plats dygnet runt. Deras arbetsuppgifter innefattar bland annat stöd vid personlig hygien, måltider, tillsyn, aktiviteter, tvätt av kläder samt kontakt med anhöriga och dokumentation. De har även ansvar för delegerade hälso- och sjukvårdsuppgifter samt andra praktiska uppgifter, exempelvis beställning av mat och förbrukningsvaror.

2.3.4 Sjuksköterska

Det övergripande ansvaret för omvårdnad och behandling av de boende sköts av legitimerad sjuksköterska i samverkan med ansvarig läkare. Legitimerad sjuksköterska finns tillgänglig dygnet runt, antingen på plats eller genom beredskapssjuksköterska, exempelvis nattetid. Legitimerad sjuksköterska ansvarar bland annat för läkemedel, journalföring, kommunikation med anhöriga, samt delegering och handledning av övrig personal i sjukvårdsrelaterade uppgifter.

2.3.5 Rehabiliteringspersonal – Arbetsterapeut och fysioterapeut

Arbetsterapeuter och fysioterapeuter har ibland överlappande arbetsområden och samarbetar nära för att stödja de boende i rehabilitering och för att främja fysisk aktivitet. Deras uppgifter inkluderar funktionsbedömning, träning samt förskrivning och kontroll av hjälpmedel. De ansvarar också för att utbilda och handleda personalen i funktionsbevarande arbetssätt samt genomföra utbildningar i förflyttningsteknik.

3 Generella anvisningar för ett vård- och omsorgsboende

Lidingö stad vill sträva efter att utveckla moderna vård- och omsorgsboenden som erbjuder en trygg och hemlik miljö, där den fysiska utformningen bidrar till att motverka känslan av institutionalisering. Boendemiljön ska vara välkomnande och främja ett självständigt liv, samtidigt som den möjliggör tillgång till stöd och omsorg utifrån individens behov.

Därför har tre ledord tagits fram för utformandet av nya boenden. Dessa är trygghet, trivsel och resurseffektivitet. I det följande redogörs för centrala hänsynstaganden som ligger till grund för dessa ledord.

3.1 Trygghet

Trygghet för boende, närstående och personal är en avgörande faktor för trivsel i varje vård- och omsorgsboende. Detta kan innefatta ett antal olika faktorer så som den fysiska miljön, tillgänglighet, säkerhet och orienterbarhet men även tillit till och bekräftelse av de människor som finns i ens närhet.

3.1.1 Tillgänglighet

Byggnaden ska vara tillgänglig och användbar för alla, oavsett funktionsnedsättning. Utformningen ska stödja de boendes självständighet, både i samband med förflyttning samt användning av olika funktioner. Samtliga ytor ska vara anpassade med hänsyn till personer med nedsatt rörelse-, syn- och orienteringsförmåga och dimensionerade för rullstol. Även information ska vara tillgänglig för personer med olika funktionssättningar, exempelvis utifrån personer som sitter i rullstol.

Nivåskillnad och trösklar får inte förekomma i lägenheten eller i gemensamma utrymmen. Även små upphöjningar kan vara svårt att ta sig över med rollator. Gällande nivåskillnader mellan inomhus och utomhus ska de utformas så att det är lätt att ta sig över med gånghjälpmedel, så som rollator. Färgskiftningar i golv som kan innebära svårigheter att bedöma eller tolka nivåskillnader ska undvikas. Fönsterbröstningen ska vara så låg att både sängliggande och sittande kan se ut.

3.1.2 Orienterbarhet

Personer med demenssjukdom har ofta en nedsatt förmåga att tolka sin omgivning och förstå rummets funktion av denna anledning är det bra att vid byggnation ta hänsyn till lokalernas förmåga att skapa orienterbarhet för den äldre. Rumsplaneringen bör därför vara enkel, logisk och visuellt överskådlig. Den ska tydligt kunna svara på frågorna vart är jag, varför är jag här och vad ska hända här.

God siktlinje och tydlig framkomlighet är avgörande, eftersom personer med demens i högre grad förlitar sig på sinnesintryck snarare än minne för att orientera sig. Varje rum bör ha tydliga avgränsningar och en definierad funktion. Långa korridorer som avslutas i återvändsgränder bör undvikas, gemensamma utrymmen ska vara lättillgängliga och enkla att lokalisera. Det bör också finnas en tydlig visuell skillnad mellan privata och offentliga ytor. Detta kan ske genom variation i färgsättning och inredning.

För att underlätta orientering i boendemiljön ska belysning, färgsättning och inredning samverka på ett genomtänkt och enhetligt sätt.

Kontraster mellan golv, väggar och tak bör vara tydliga för att hjälpa de boende att lättare uppfatta rumsvolymer och riktningar. Lägenhetsdörrar och andra dörrar som de boende förväntas använda ska framhävas visuellt, exempelvis genom en avvikande färg på dörrbladet.

Dörrar som inte är avsedda för de boendes användning, till exempel teknik- eller förrådsutrymmen, bör utformas mer diskret för att minska risken för att de öppnas av misstag.

3.1.3 Trygghet för den som arbetar

Alla rum och ytor ska planeras så att det blir lätt och säkert att arbeta där. Det är särskilt viktigt att rum ligger på ett logiskt sätt i förhållande till varandra – till exempel att det är lätt att ta sig mellan kök, förråd och avfallshantering. Det ska vara ett bra flöde för att hantera stora mängder mat, varor och sopor.

Rummen ska vara tillräckligt stora så att personalen kan hjälpa de boende på ett tryggt sätt, utan att riskera tunga eller svåra lyft. Det är också viktigt att personalen har en bra överblick, så att de ser de boende – och att de boende ser personalen.

Boendet behöver också ha tillräckligt med ytor för avlastning, förråd och lokaler för personalens arbete. Hur rummen är organiserade påverkar hur bra personalen kan samarbeta.

3.1.4 Vårdhygien inom vård- och omsorgsboenden

Grunden för vårdhygieniskt arbete är HSL 5 kap §1 p 1. Hälso- och sjukvårdsverksamhet ska bedrivas så att kraven på en god vård uppfylls. Det innebär att vården särskilt ska vara av god kvalitet med en god hygienisk standard, Det är därför viktigt att ta hänsyn till hygienaspekter tidigt och genomgående i planering samt utformning av boendet.

Där det bedrivs hälso- och sjukvårdsverksamhet ska det finnas den personal, de lokaler, de sjukvårdsprodukter och den övriga utrustning som behövs för att god vård ska kunna ges. Boendets fysiska miljö ska planeras för att möjliggöra en hög hygienisk standard och minska risken för smittspridning.

För att främja god hygien och minska risken för smittspridning ska följande aspekter beaktas vid planering och utformning av vård- och omsorgsboenden:

- Tvätt- och klädförvaring ska möjliggöras i direkt anslutning till personalens omklädningsrum.
- Tvättmaskin i den enskildes lägenhet rekommenderas som ett komplement för att underlätta individuell hygienhantering.
- Avfallshantering ska planeras med korta och effektiva transportvägar för att minska kontaminationsrisker.
- Handhygien för personal ska underlättas genom god tillgång till handtvättställ och stationer för handdesinfektion i relevanta utrymmen.
- Förrådsutrymmen för förbrukningsmaterial ska vara tillräckliga och finnas även i anslutning till de boendes lägenheter.
- Möjlighet till avskilda besök, både inom- och utomhus, ska säkerställas.
- Detta inkluderar tillgång till toalett i entrén för att främja handhygien hos besökare.

Detaljerade hygienkrav ska fastställas i projektets detaljprojektering i samråd med sakkunniga inom vårdhygien.

3.1.5 Trygghetsskapande teknik

Trygghetsskapande teknik kan bidra till ökad säkerhet, aktivitet, delaktighet och integritet för de boende och effektivare och säkrare arbetsmetoder för personalen. Tekniken kan underlätta vid olika moment kring personlig hygien, stödja säkerhet med olika larm, sensorer och lås. Det finns även teknik för mer meningsfull vardag och aktiviteter. Förutsättningar för att integrera nya tekniska lösningar ska tas i beaktande vid nya byggnation. Det ska förberedas för nät för bredband baserad på fiberoptik, både till enskilda lägenheter och till gemensamhetslokaler.

3.1.6 Säkra och trygga byggnader

För att skapa en trygg och säker miljö för både boende, personal och besökare ska följande aspekter beaktas vid placering och utformning av byggnader:

→ Trygghet vid in- och utpassering

Byggnaderna ska placeras och utformas så att omgivningen upplevs som trygg, särskilt under dygnets mörka timmar. Entréer ska vara väl synliga från omgivningen och förses med god belysning.

→ Entréutformning

Vindfång vid huvudentréer ska vara slutna, så att obehöriga inte kan vistas där utan insyn. Entréområdet ska vara fritt från prång eller skymda utrymmen där personer kan gömma sig.

→ Separat personalentré

Personal bör ha tillgång till en separat, tydligt markerad entré för att underlätta tillgänglighet och öka säkerheten.

3.1.7 Låssystem

För att säkerställa trygghet, tillgänglighet och effektiv förvaltning ska lås- och passagesystem inom vård- och omsorgsboenden uppfylla följande:

→ Säkerhet och standard

Ett enhetligt och säkert lås- och passagesystem ska installeras, i enlighet med gällande säkerhetsklasser för både fastighetsägare och hyresgäster. Systemet ska möjliggöra kostnadseffektiv drift samt enkel och flexibel administration, även för verksamheter med flera enheter. Till den enskildes lägenhet ska ett inpasseringssystem med nyckelfrialås installeras.

→ Tidigt ställningstagande

Val av lås- och passagesystem ska göras i ett tidigt skede av projekteringen för att möjliggöra integration med övriga tekniska system.

→ Integration med teknik och behörighet

Låssystemet bör vara kompatibelt med trygghetsskapande teknik såsom larm- och passersystem. Möjlighet ska finnas att avgränsa olika delar av byggnaden så att endast behörig personal har tillgång till specifika utrymmen.

→ Boendes självständighet och säkerhet

Boende ska ha tillgång till egen nyckel eller nyckelbricka till sin lägenhet. Låset får inte vara utformat på ett sätt som hindrar den boende från att själv öppna sin dörr. Samtidigt ska behörig personal alltid ha möjlighet att låsa upp lägenhetsdörren vid behov.

→ Entréer och gemensamma ytor

Entrédörrar ska utrustas med porttelefon eller motsvarande system, dörrautomatik samt passersystem. Entréer till avdelningar och trapphus ska vara försedda med låsbara dörrpartier.

Dörrar till balkonger och utegårdar ska ha låsbara handtag.

Dörrar i kommunikationsytor där både personal och boende rör sig bör vara utrustade med dörrstängare kopplade till dörrmagneter som är integrerade med brandlarmssystemet.

→ Personalutrymmen och särskilda funktioner

Samtliga personalutrymmen såsom förråd, desinfektionsrum, kontorsrum för chefer och sjuksköterskor, ska ingå i det övergripande låssystemet med möjlighet till separat låsning.

Lås till särskilda utrymmen såsom läkemedelsrum, medicinskåp och värdeskåp i lägenheter ska stödja loggning av öppningar och åtkomst.

Köksinredning, inklusive skåp och lådor, bör där det är relevant också kunna integreras i låssystemet. Kemikalieskåp ska vara låsbara och finnas i flera strategiskt utplacerade utrymmen enligt verksamhetens behov.

3.1.8 Brandskydd i vård- och omsorgsboenden

Vård- och omsorgsboenden är särskilt utsatta vid brand, då många av de boende har begränsade eller inga möjligheter att själva sätta sig i säkerhet. Detta ställer höga krav på ett brandskydd med hög tillförlitlighet och ett helhetsgrepp i brandteknisk planering. Spisvakt med värmeövervakning vid spishällar ska finnas, för att ytterligare minska risken för brand i boendemiljön.

I projekteringskedet ska en brandskyddsbeskrivning upprättas av behörig brandkonsult. Utformningen av brandskyddet ska säkerställa att byggnaden uppfyller gällande lagkrav på ett heltäckande brandskydd.

3.1.9 Beredskap och reservkraft i vård- och omsorgsboenden
Vård- och omsorgsboenden är särskilt sårbara för störningar i samhällskritisk infrastruktur, såsom el- och vattenförsörjning. Ett avbrott i dessa system kan få allvarliga konsekvenser för både boende och personal, särskilt med hänsyn till de boendens beroende av fungerande teknik, medicinteknisk utrustning och ett tryggt inomhusklimat.

I Lidingö stads riktlinjer för krigsorganisation framgår att staden ska planera för att vid höjd beredskap kunna hantera bland annat allvarliga störningar i samhällets funktionalitet och direkta attacker mot civil infrastruktur. I riktlinjer för Lidingö stads trygghets- och säkerhetsarbete är målbilden att Lidingö stad kan upprätthålla samhällsviktiga verksamhet vid extraordinära händelser och andra samhällsstörningar. Det framgår även att skyddsnivån för samhällsviktig verksamhet som drivs av externa leverantörer ska ha minst samma skyddsnivå som om den bedrivs i egen regi. I 5 kap. 2 § HSL står det även att där det bedrivs hälso- och sjukvårdsverksamhet ska det finnas den personal, de lokaler, de sjukvårdsprodukter och den övriga utrustning som behövs för att god vård ska kunna ges.

Inom varje enskilt projekt ska en behovsanalys genomföras för att identifiera krav på reservkraft och redundans i tekniska system. Utredningen ska belysa omfattningen av nödvändig reservkraftförsörjning samt den tekniska och praktiska genomförbarheten av olika lösningar.

3.2 Hemkänsla

De gemensamma utrymmena ska utformas med omsorg för att skapa en trivsam och ombonad miljö, samtidigt som de tillgodoser de boendes individuella behov. Det är särskilt viktigt att belysning, inredning, material och färgsättning samverkar och bygger på kunskap om hur ålder och sjukdom, framför allt demenssjukdomar, och hur materialval och inredning kan påverka sinnesintryck och rörelsemönster.

Utformningen ska ta hänsyn till hur sensoriska och motoriska funktioner förändras med tiden. Dessa aspekter ska fördjupas i projektets detaljprojektering, där särskild kompetens inom området bör anlitas.

För att undvika en känsla av institution bör långa, fönsterlösa korridorer samt korridorer som slutar mot en sluten vägg undvikas. Enskilda lägenheter bör i möjligaste mån orienteras mot gemensamma utrymmen för att underlätta orientering och samvaro. Korridorer kan med fördel brytas upp med gemensamma ytor, balkonger eller avslutas med fönster, burspråk eller mindre sittgrupper.

3.2.1 Färgsättning och kontraster

Färgsättning och användning av kontraster i ytskikt och inredning spelar en central roll för att skapa en tillgänglig och stödjande miljö för personer med nedsatt synförmåga. Forskning visar att tydliga färgkontraster även kan underlätta igenkänning och orienterbarhet hos personer med demenssjukdom, vilket gör dessa aspekter särskilt viktiga i vård- och omsorgsboenden.

Färgvalen bör i huvudsak vara ljusa och harmoniska, samtidigt som ytskikt bör ha en matt finish för att undvika bländning och ljusreflexer som kan upplevas störande eller förvirrande. Mörka inslag eller markeringar i golvmaterial som kan tolkas som nivåskillnader, skuggor eller håligheter bör undvikas, då dessa kan påverka trygghetskänslan negativt och skapa osäkerhet vid förflyttning.

Vidare bör golv och väggar inte ha starkt mönstrade eller visuellt röriga ytor, eftersom dessa kan vara svårtolkade och bidra till oro hos personer med kognitiv svikt. För att underlätta orientering kan dörrar som de boende förväntas använda framhävas med tydlig färgsättning och kontrast mot väggen. Övriga dörrar, som inte är avsedda för de boende, bör däremot ges en mer nedtonad utformning och smälta in i väggens färgskala för att minska risken för felaktig användning.

Färgsättning och kontrastanvändning ska specificeras under projektets detaljprojektering.

3.2.2 Ljusmiljö

Med åldern försämras både kontrastkänslighet och synskärpa, särskilt i svagt belysta miljöer eller i mörker. Det åldrande ögat blir även mer känsligt för bländning. Därför är en väl genomtänkt ljusmiljö av stor betydelse i alla rum där de boende vistas, för att säkerställa både säkerhet och välbefinnande.

I allmänna utrymmen och i den fasta armaturen i lägenheterna rekommenderas högre standardbelysning än normalt. Belysningen ska vara bländfri, jämn och dimbar, särskilt i lägenheterna, för att ge de boende möjlighet att justera ljusnivån efter individuella behov och preferenser. I gemensamhetsutrymmen bör rörelsestyrd belysning undvikas, men det kan vara lämpligt i förråd, trapphus och teknikutrymmen, där närvaron av personer kan vara mer sporadisk.

Det är också av stor vikt att belysningen utformas för att maximera tillgången till naturligt dagsljus, genom korrekt fönsterplacering och fönsterutformning. Belysning som följer dygnets naturliga ljusvariationer kan ha en positiv inverkan på den kognitiva funktionen genom att stödja och upprätthålla en god dygnsrytm, vilket är särskilt viktigt för personer med demenssjukdomar.

Belysningens utformning och val av armatur påverkar i hög grad hemkänslan och trivseln i boendet. För att säkerställa en optimal ljusmiljö bör belysningen och ljusberäkningen utföras av personer med särskild kompetens inom området.

3.2.3 Akustik och ljudmiljö

Hörselnedsättning är den vanligaste funktionsnedsättningen bland äldre, och förekomsten av denna ökar med stigande ålder. För personer med hörselnedsättning, särskilt de som använder hörapparat, kan höga, skrapande eller slamrande ljud vara särskilt påfrestande. Störande ljud från omgivningen och verksamheten kan dessutom orsaka oro och stress, vilket påverkar de boendes välbefinnande negativt.

För att skapa en god och behaglig ljudmiljö i vård- och omsorgsboenden är det av största vikt att byggnadens akustiska egenskaper beaktas. Detta inkluderar val av lämpliga golv- och takbeläggningar som kan bidra till ljuddämpning och minska störande ljud. Placering och avskärmning av potentiella ljudkällor, såsom maskiner eller tekniska installationer, måste noggrant planeras för att minimera ljudstörningar.

Vid utformning av gemensamma utrymmen är det också viktigt att beakta verksamhetens flöden och hur dessa kan ge upphov till ljudstörningar i exempelvis matsalar eller sociala ytor. För att ytterligare förbättra ljudmiljön bör gemensamhetslokaler utrustas med teleslingor för att underlätta kommunikation för personer med hörselnedsättning.

Staden eftersträvar att uppnå ljudklass B i samtliga nybyggnationer av vård- och omsorgsboenden. Detta innebär att ljudnivåerna ska vara tillräckligt dämpade för att säkerställa en god ljudmiljö och en hög boendekvalitet för alla som vistas i boendet.

3.2.4 Inomhusklimat

Äldre personer har ofta ett ökat behov av högre inomhustemperaturer till följd av åldersrelaterade förändringar såsom försämrad blodcirkulation och ökad känslighet för kyla. De är även mer känsliga för drag, vilket gör en väl avvägd och jämn värmeförsel särskilt viktig för deras välbefinnande.

Värmesystemet i vård- och omsorgsboenden ska därför dimensioneras så att inomhustemperaturen vid normalt bruk och under ett normalår är minst en grad högre än vad som föreskrivs i Boverkets Byggregler (BBR). Detta gäller särskilt i badrum, där en behaglig temperatur är extra viktig.

Samtidigt behöver risken för värmestress beaktas. Höga temperaturer kan påverka hälsan negativt för både äldre personer och personal. Åtgärder ska därför vidtas för att hålla en komfortabel inomhustemperatur året om.

För att minska värmepåverkan ska solavskärmade åtgärder som solskyddsglas eller fönsterfilm användas. Utemiljöns utformning bör också bidra till att begränsa värmestrålning mot byggnaden. Vid detaljprojektering ska projektet säkerställa ett gott inomhusklimat, särskilt vid varma sommarkvar. Komfortkyla ska installeras. Detta kan innebära installation av komfortkyla. Svalare gemensamma utrymmen bör planeras för att erbjuda både boende och personal en behaglig miljö.

Varje lägenhet ska utrustas med ett öppningsbart vädringsfönster för att möjliggöra vädring och bidra till ett bättre inomhusklimat.

3.2.5 Material och ytskikt

Val av material och ytskikt ska präglas av en helhetssyn där både funktionella, estetiska och miljömässiga aspekter tas med i beräkningen. Materialen bör bidra till en hemtrevlig och välkomnande miljö, samtidigt som de uppfyller höga krav på hållbarhet, slitstyrka och hygien. Särskild hänsyn ska tas till att ytor och material klarar av frekvent rengöring och desinfektion med alkoholbaserade medel innehållande tensider, utan att försämras i funktion eller utseende.

Valet av material ska anpassas för att motstå det extra slitaget som uppstår vid användning av hjälpmedel såsom rollatorer och rullstolar, särskilt i utsatta delar som dörrkarmar, innerdörrar, köksskåp, ytterhörn samt innerväggar. Utformningen och materialvalet bör aktivt motverka en institutionsliknande känsla och i stället främja en varm och trygg atmosfär.

Materialen ska även bidra till ett säkert inomhusklimat genom att förebygga halkrisk och bländning, samt genom att ha goda akustiska egenskaper. Golvmaterial bör ha en stötdämpande funktion för att minska belastningsskador och skaderisk vid fall, samtidigt som de ska möjliggöra god framkomlighet för personer med förflyttningshjälpmedel. Slutligen ska materialval göras med hänsyn till allergiframkallande ämnen, i syfte att främja god inomhusmiljö och hälsa.

3.2.6 Möbler och inredning

Möbler och inredning utgör en central del i skapandet av en trivsam och funktionell miljö, där aspekter såsom hemkänsla, tillgänglighet samt god ljud- och ljusmiljö samverkar. Val av möbler, textilier, färgsättning och övrig inredning ska ske på ett sammanhållet och medvetet sätt för att bidra till en harmonisk och stödjande miljö för de boende.

Möbler ska uppfylla höga krav på hygien och hållbarhet. De ska vara tillverkade i material med dokumenterat goda hygienegenskaper, ha slitstarka ytskikt samt vara lätta att rengöra. Alla ytor ska vara avtorkningsbara och klara av återkommande behandling med desinfektionsmedel. Textila delar ska vara avtagbara, tvättbara och anpassade för återkommande rengöring utan att funktion eller estetik påverkas negativt.

Funktionalitet och tillgänglighet är grundläggande vid val av möbler. De ska underlätta vardagliga aktiviteter och vara anpassade för personer med olika funktionsnedsättningar.

3.3 Resurseffektiva boenden

Utformningen av boendemiljöer bör präglas av en medveten balans mellan lägenhetsytor, gemensamma utrymmen och övriga lokalytor. Denna fördelning har

en direkt inverkan på såväl fastighetens driftskostnader som på möjligheten att organisera verksamheten på ett effektivt och resurseffektivt sätt.

Yteffektivitet ska därför utgöra ett centralt kriterium vid planering och utformning av lokalerna. Strävan efter ett boende som erbjuder god funktionalitet och kvalitet måste ske inom ramen för en hållbar ekonomi. Genom en optimerad användning av tillgänglig yta kan en rimlig hyresnivå möjliggöras en för såväl verksamheten som för de boende.

3.3.1 Ekonomiskt hållbara byggsystem

Vid planering och utformning av boendemiljöer bör fokus ligga på att identifiera lösningar som möjliggör hållbara produktionskostnader utan att göra avkall på eftersträvd kvalitet. En kostnadsmedveten byggprocess innebär bland annat att speciallösningar bör undvikas till förmån för standardiserade och beprövade metoder. Genom att skapa förutsättningar för upprepning i byggprocessen och möjliggöra användning av prefabricerade byggnadsdelar kan både effektivitet och kostnadskontroll nås.

Vidare bör prioriteringar i utformning och materialval baseras på långsiktiga drifts- och förvaltningskostnader. Val av material ska ske med hänsyn till både funktionella och ekonomiska aspekter, där hög kvalitet, lång livslängd och god miljöprestanda är eftersträvarvärt. Samtidigt ska materialvalen bidra till ett robust och lättskött boende, där ytor utsatta för högt slitage är enkla att underhålla och kan bytas ut eller återställas utan omfattande resurser.

3.3.2 Driftsaspekter för verksamheten

Lokaler bör utformas med fokus på driftseffektivitet och flexibilitet. Personal- och kontorsytor ska vara multifunktionella och kunna anpassas efter olika behov över tid. Byggnadens flöden bör vara logiska och effektiva för att underlätta personalens rörelsemönster och minska onödiga förflyttningar.

Det är av stor vikt att avdelningar är överblickbara för personalen, vilket främjar både säkerhet och arbetsmiljö. Lägenheter bör placeras så att skymda hörn undviks, då detta kan försvåra tillsyn. En god lokal fördelning som främjar personalsamverkan är särskilt betydelsefull för en resurseffektiv bemanning, inte minst under nattetid.

3.3.3 Teknik och digitalisering

Fastigheten ska skapa förutsättningar för att stödja implementering av nya tekniska lösningar. Digitala lösningar utgör ett centralt verktyg för att stärka den enskildes självständighet och effektivisera personalens arbetsmoment. I all nyproduktion ska det förberedas för att enkelt kunna installeras fiberoptiskt bredband till både varje enskild lägenhet och gemensamma utrymmen.

Verksamheten ansvarar för val och beställning av teknisk utrustning. För att säkerställa funktionalitet bör god mobiltäckning finnas i hela byggnaden, liksom

tillräcklig tillgång till eluttag för laddning. Teleslinga ska installeras i gemensamma samlingsrum för att främja tillgänglighet.

3.3.4 Installationer

Vid planering av tekniska installationer är det viktigt att beakta att byggnaden ska fungera under lång tid. Förutsättningar för framtida underhåll, ombyggnationer och tekniska uppgraderingar måste därför finnas redan från början.

El måste kunna dras om, aggregat bytas ut och användningen av byggnaden ska kunna ändras över tid. Det är viktigt att exempelvis granska intransportvägar och att tillräcklig dörr- och hisstorlek finns för att kunna byta fläktaggregat, fettavskiljare, sopsugsdelar, ställverk med mera. Underhåll ska tas i beaktande vid planering av ledningsdragnings, med exempelvis lättnåbara ventiler, elstegar placerade så det är möjligt att komplettering med ny el och ventilationsspjäll ska lätt kunna bytas.

4 Utformning av bostadsytor och lokaler

4.1 Antal lägenheter och avdelningar

Nyproduktion av vård- och omsorgsboenden innebär betydande investeringar och ställer krav på en effektiv och hållbar utformning. För att säkerställa god ekonomi i både byggnation och drift bör ett kommunalt vård- och omsorgsboende omfatta minst 80, och gärna upp till 100, lägenheter.

Boendet bör planeras med cirka 10 lägenheter per avdelning och cirka 20 lägenheter på ett våningsplan. Denna uppdelning skapar förutsättningar för en effektiv verksamhet, god arbetsmiljö och rimliga kostnader.

Ett vård- och omsorgsboende kan omfatta upp till fem våningsplan med lägenheter. Därutöver krävs våningsplan för gemensamma funktioner och serviceytor.

Krav på ett visst antal lägenheter, gemensamhetsytor och verksamhetsfunktioner, i kombination med en rekommenderad rumshöjd på 2,7 meter, innebär att byggnaden ofta får en större skala än ordinära bostadshus. Det medför en påverkan på omgivningen som måste vägas in i tidiga planeringsskeden.

Som riktvärde kan varje lägenhet omfattar cirka 30 kvadratmeter, samt att det krävs ytterligare cirka 30 kvadratmeter per person i gemensamma ytor.

4.2 Övriga lokalbehov

Redan i ett tidigt planeringsskede bör det klargöras om det finns behov av ytterligare lokaler inom ramen för den nya fastigheten. Omsorgs- och socialförvaltningen bör genomföra en behovsanalys för att identifiera eventuella kompletterande funktioner som kan bidra till ett mer komplett och kvalitativt boende.

Det kan till exempel handla om lokaler för hemtjänst, dagverksamhet, träffpunkter eller kommersiell service som stärker boendemiljön och främjar liv och rörelse i området. Dessa funktioner kan bidra till ökad tillgänglighet och samverkan med det omgivande samhället.

4.3 Övergripande funktioner i bostads- och lokalytor

Vård- och omsorgsboendet ska innehålla en kombination av enskilda lägenheter, gemensamma boendeytor samt personal-, verksamhets- och teknikutrymmen. De gemensamma utrymmena bör placeras centralt så att de är lättillgängliga från samtliga lägenheter på en avdelning. Dessa ytor ska vara anpassade och utrustade för att komplettera de enskilda lägenheternas mer begränsade utrymme. Exempelvis bör det finnas funktionella utrymmen för gemensamma måltider, samvaro och aktiviteter som förstärker hemmiljön.

Lokalernas utformning påverkar både överblick och bemanningsbehov. God överskådlighet bidrar till trygghet för de boende och underlättar för personal, särskilt under kvälls- och nattpass. Avdelningar ska utformas så att vissa ytor kan samnyttjas, samtidigt som varje avdelning ska kunna fungera självständigt och snabbt kunna avgränsas vid behov, till exempel vid smittspridning.

Avdelningsköken ska byggas så att de uppfyller kraven på tillgänglighet och användbarhet för både boende och personal, livsmedelshygien, arbetsmiljö och brandsäkerhet. Köken ska utformas med en öppen del mot matsalen för att skapa kontakt mellan personal och boende, och för att ge möjlighet till delaktighet i matförberedelserna. Samtidigt ska köket vara tydligt avgränsat för att skapa en trygg och säker arbetsmiljö.

Större gemensamhetsytor som används av hela verksamheten kan placeras på egna våningsplan. Dessa kan omfatta lokaler för boende och besökare, utegård, personalarbetsplatser samt teknikutrymmen som städ, tvätt, förråd och avfallsrum. Det är ofta en fördel att samla personalutrymmen på ett gemensamt plan, vilket bidrar till god logistik och underlättar samverkan mellan olika yrkesfunktioner.

Gemensamma utrymmen som är till för hela boendet placeras ofta på entréplan, men delar av personalutrymmen och administrativa lokaler kan med fördel förläggas till det översta våningsplanet, särskilt om dessa ytor inte kräver hela planets yta. Ett indraget och mindre översta plan kan dessutom bidra positivt till byggnadens volym och stadsbild.

Vid utformningen av samtliga utrymmen är det viktigt att utgå från verksamhetens behov och hur olika yrkesroller arbetar i vardagen. Arbetsytor och funktioner ska placeras så att de stödjer ett effektivt arbetssätt och ligger i nära anslutning till de områden där personalen är mest verksam.

Om lägenheter placeras på bottenvåningen bör de förläggas så att insyn från angränsande gång- och cykelvägar inte blir störande. Det är särskilt viktigt att skapa en god balans mellan trygghet, avskildhet och tillgänglighet för de boende.

Vid placering av lägenheter på bottenplan ska det finnas möjlighet att nå innergården direkt från boendet utan att passera genom avdelningarna. Detta underlättar utevistelse och skapar en mer funktionell boendemiljö.

Varumottagning och avfallshantering ska alltid ske via särskild entré på bottenvåningen, separat från de boendes och besökares entréer. Denna logistiklösning bidrar till att skapa lugn och ordning i boendemiljön.

Entréer till bostadsdelar och gemensamma ytor kan utformas på olika sätt. Det kan handla om en gemensam huvudentré som även rymmer gemensamhetslokaler, eller separata trapphus där varje avdelning endast nås av behörig personal.

Oavsett lösning är det avgörande att entrémiljön upplevs som trygg och välkomnande. Det ska vara enkelt för både boende och besökare att hitta inom boendet.

4.3.1 Tvättställ

Tvättställ utformas så att stänk på rena ytor, utrustning, kläder och golv undviks. Vägganslutet avlopp underlättar städning. Tvättställ ska inte ersättas av ho i diskbänk. Flexibla vattenledningar för höj- och sänkbara tvättställ bör undvikas på grund av risk för vattenansamling i ledningarna. Samtliga tvättställ ska vara av reptåligt material. Tvättställ är avsedda för tvättning av händer i rinnande vatten. Storlek och utformning ska tillåta tvättning av händer utan spill på golv samt utan risk för att kranens mynning vidrörs.

Bräddavlopp samt propp till bottenventil undviks på tvättställ, som används av patient i vårdmiljö, på grund av risk för bakterietillväxt. Tvättställen ska monteras dikt an vägg eller med distans för att underlätta städning. Tvättställ ska förses med engreppsblendare som anpassas så att vattenstrålen träffar porslinet, inte bottensilen, för att undvika stänk från avloppet. Tvättställets ska ha vägghängd hållare för flytande tvål och handdesinfektionsmedel, och det skall i projekterings övervägas att installera. Det ska finnas skyddande hållare för torkpapper eller engångshanddukar och väggmonterad hållare för avfallspåse i. I toalettutrymmen och omklädningsrum ska det också finnas spegel och belysning i anslutning till tvättstället.

4.4 Den enskildas lägenhet

Den enskilda lägenheten bör som riktvärde vara ca 30 kvadratmeter och utgöra en fullvärdig bostad. Lägenheten ska innehålla sovdela, hall, köksdel med diskbänk med eluttag för eventuell kaffebruggare, spishäll samt kylskåp, allrum, badrum och förvaringsmöjligheter.

Utformningen ska stödja den boendes självständighet och samtidigt minimera risken för fall och arbetsskador, både för boende och personal. Nivåskillnader och trösklar får inte förekomma vare sig inne i lägenheten eller vid entrédörren.

Badrummet och övriga delar av lägenheten ska dimensioneras för stora vård- och omsorgsbehov och utformas enligt Svensk Standard SS 914221, med krav på förhöjda arbetsutrymmen för hjälpare.

Lägenheten ska upplevas som trygg, hemlik och trivsamt. Färgsättningen bör vara ljus, med tydliga kontraster mellan golv och väggar för att underlätta orientering. Fast belysning ska finnas i hall, badrum, sovrum och köksdel, och belysningen ska vara dimbar för att anpassas efter olika behov. Nattbelysning som aktiveras vid rörelse och vägleder mot badrummet rekommenderas för ökad trygghet.

Eluttag ska vara infällda och strategiskt placerade, särskilt vid sängen där det krävs höj- och sänkbara lösningar. Uttag för hjälpmedel och punktbelysning ska också beaktas för att stärka hemkänslan och funktionaliteten. Möjlighet att hänga upp tavlor bör finnas genom exempelvis upphängningslister.

Fönstrens bröstningshöjd bör vara mellan 60 och 65 centimeter för att personer som är sängliggande eller sittande enkelt ska kunna se ut. Fönstren ska inte sträcka sig hela vägen ner till golvet. Minst ett vädringsfönster med säkerhetsanordning ska finnas i varje lägenhet. Fönster ska vara försedda med solavskärmning samt utrustas med gardinfästen. Fönsterna i sovrummet ska vara försedda med persienner. Fönsterbänken ska vara tillräckligt bred för att rymma till exempel blomkrukor.

4.4.1 Hall och entré

Entrédörren till lägenheten ska ha ett öppningsmått som möjliggör transport av vårdstäng. Dörren bör utformas med ett större aktivt dörrblad och ett mindre passivt. Utsidan av dörren ska vara tydligt markerad med kontrastfärg för att underlätta orientering. Vid dörren ska finnas en namnskytt samt plats för personlig namnskytt.

Dörren ska vara tystgående för att underlätta obemärkt tillsyn under natten. I hallen ska det finnas en justerbar hatthylla, plats för handdesinfektion samt möjlighet till postförvaring.

4.4.2 Förvaring

Det ska finnas förvaringsmöjligheter i varje lägenhet. Minst två garderober för kläder och linne, och möjlighet för annan förvaring. Ett låsbart värdeskåp ska installeras på tillgänglig höjd för boendets värdesaker samt ett låsbart medicinskåp som ska vara stort nog att rymma flaskor med loggfunktion och utdragbar avlastningsshylla. Detta skall inte vara placerat i hygienutrymmet. Även förvaring av inkontinensprodukter ska ske utanför hygienrummet.

4.4.3 Sov- och allrum

Rummet ska kunna möbleras med personliga möbler och tillbehör. Beroende på sängens placering ska det finnas plats för en mindre sittgrupp eller matplats, byrå, TV-möbel samt förvaringsplats för gånghjälpmedel.

Vårdsängen ska kunna placeras längs vägg och samtidigt ha fria ytor på båda långsidorna samt vid fotänden, i enlighet med kraven för arbetsutrymme på förhöjd nivå. Plats för sängbord ska finnas, och kring sängen ska material tåla extra slitage. Det ska finnas möjlighet att välja mellan två placeringar för TV, med eluttag anpassade därefter.

Takkonstruktionen ska möjliggöra montering av takskenor och taklyftssystem. Ett traverssystem bör övervägas för flexibilitet. Val av takskenor ska vara av universell modell. Installationen av taklyft avgörs i varje enskilt projekt men bör prioriteras.

4.4.4 Badrum

Badrummet ska stödja boendes självständighet så långt det är möjligt och samtidigt ge personal goda arbetsförutsättningar.

Arbetsmiljöverkets krav på hygienutrymmen ska uppfyllas, med utökad tillgänglighet. Badrummet ska erbjuda vändutrymme för rullstol på 150 cm i diameter och ha 100 cm fritt utrymme på båda sidor om toalettstolen.

Toalettstolen ska placeras mitt emot dörren för att underlätta orientering och vändning. Toaletten bör vara vagghängd och av standardmodell, då detta underlättar städning. Det ska inte installeras bidé. Toalettstol med tvättfunktion avråds av vårdhygieniska skäl. För toalettstol ska en slät modell väljas för att minimera ansamling av smuts. Sittring och lock ska gå att rengöra och desinfektera samt vara löstagbara utan att använda verktyg.

Badrummen ska ha fritt hängande toalettborste, med droppskål eftersom det underlättar städning. Droppskål för flergångsbruk ska tåla rengöring i spol- eller diskdesinfektor. Toalettpapershållare ska finnas. Hållare för sanitetspåsar ska finnas. Extra toalettpaper ska placeras så att stänk från dusch, tvättställ eller toalett undviks. Det ska även förberedas för installation av stödhandtag. Framkantens avstånd till bakomvarande vägg ska vara minst 70 cm.

Tvättstället ska vara minst 60 cm från sidovägg, ha avlastningsyta och integrerat stödhandtag samt vara höjdjusterbart. Blandare ska vara lättåtkomlig från sittande position. Spegel ska vara anpassad för både stående och sittande och kunna demonteras vid behov.

Duschen ska rymma duschstol och plats för personal. Duschstången ska vara förstärkt för att kunna användas som stödhandtag. Duschblandare ska vara lätt åtkomlig. Duschdraperi ska undvikas till förmån för andra mer hygieniska lösningar eventuella duschavskärmningar behöver gå att rengöra och desinfektera.

Det ska finnas tvättmaskin och torktumlare alternativt kombinerad tvätt/torkmaskin. Ovanför maskinerna bör en arbetsbänk för vikning av tvätt placeras. El-handdukstork bör installeras och vara reglerbar. Alternativt ska förberedelser för en handdukstork göras.

Förvaring i badrummet ska inkludera ett högskåp, delvis utrustat med låda, för boendes hygienartiklar. Ytterligare förvaringsskåp, varav minst ett låsbart, ska finnas för städutrustning och personalens förbrukningsmaterial.

Eluttag ska finnas för rakapparat, eltandborste med mera. Upphängningskrokar och hållare för städredskap ska monteras. Vägghållare för handskar i olika storlekar och förkläden ska vara lättåtkomliga men placeras så att de inte tar i anspråk den boendes egna utrymmen.

För att förstärka orienterbarhet och trygghet ska vägg bakom toalettstol och tvättställ ha avvikande färgsättning. Även toaletsits och stödhandtag ska ha tydlig färgkontrast mot bakgrund.

Dörren till badrummet ska vara lätt att öppna och placeras i första hand från hallen.

4.4.5 Köksdel

Köksdelen i lägenheten ska vara utrustad med diskbänk och en diskho, spishäll, kylskåp med frysack samt plats för mikrovågsugn, kaffebryggare och vattenkokare. Kylskåpet ska placeras på höjd som fungerar även för sittande personer. Det ska finnas god förvaring i form av skåp och lådor med tydliga, greppvänliga handtag. Ett vitrinskåp med inbyggd belysning kan bidra till en hemtrevlig känsla.

Alla tekniska installationer ska vara avstängningsbara vid behov. Spishällen ska ha ett eluttag med spisvakt inklusive värmevakt och eluttag med timerfunktion för ökad säkerhet.

4.5 Gemensamma utrymmen per avdelning

Varje avdelning ska ha egna gemensamma utrymmen som omfattar entré, kök, matsal, vardagsrum och balkong. Avdelningen ska vara utformad så att den kan fungera självständigt och vid behov enkelt kunna avgränsas, exempelvis vid smittspridning eller andra särskilda behov.

Förutom dessa huvudutrymmen ska varje våningsplan ha tillgång till desinfektionsrum, städ- och avfallsrum, materialförråd, dokumentationsrum och personaltoalett.

Beroende på planlösning kan två avdelningar inom ett våningsplan dela på vissa stödfunktioner. I sådana fall ska utrymmena placeras så att de är lättillgängliga från båda avdelningarna och inte påverkar den dagliga driften eller tryggheten för boende och personal.

4.5.1 Entré och hisshall

På varje våningsplan ska det finnas en gemensam hisshall för avdelningarna. Hisshallen bör placeras så att den inte ligger i direkt blickfång från gemensamhetsytorna, för att bevara en hemlik miljö. Användning av större glaspartier i anslutning till hisshallar bör undvikas.

Vid hissarna ska det finnas en sittbänk för att ge möjlighet till vila och underlätta väntan. Framför hissdörrarna ska det finnas tillräckligt med utrymme för att möjliggöra säker vändning med rullstol och in och utförelse av vårdäng.

4.5.2 Kök

I avdelningens kök behöver tillräckligt med ytor finnas för den matberedning som ingår i verksamheten. Det ska också finnas möjlighet att stänga till köket så att obehörig inte får åtkomst till livsmedel, eller tillbehör. Om matlagning och bakning ska kunna ske tillsammans med boende krävs avsedd yta för detta samt eventuellt höj- och sänkbar bänkskiva. Boende och närstående förvarar personliga livsmedel i den enskildes kyl. Personal förvarar sin mat i personalkök.

Köket ska ha plats för matvagnar och eluttag för att hålla maten varm. Kall mat som levereras ska förvaras och värmas i avdelningens kök.

Köket ska ha en öppen kontakt med matsalytan för att uppmuntra de boendes delaktighet i matförberedelser, men vara tydligt avgränsat för att säkerställa hygien och arbetsro. Materialval ska anpassas för hög belastning, vara lätta att rengöra och tåla desinfektionsmedel med tensid.

Köket ska vara organiserat så att livsmedelshandtering sker på ett säkert sätt, med separata rena och orena ytor. Arbetsbänk, diskbänk med två stora diskhoar och separat handfat för handtvätt ska finnas. Utrymme ska finnas för tvål, handsprit och torkpapper.

Minst två fullhöjds kylar och en fullhöjdsfrys rekommenderas. Matvaror som levereras färdiglagade bör förvaras separat från övriga matvaror. Köket ska även vara utrustat med diskmaskin, spis, ugn och mikrovågsugn, och eluttag ska placeras strategiskt för att tillgodose olika placering av utrustning.

Torra livsmedel ska förvaras överskådligt och lättåtkomligt. Del av köksförvaringen ska vara låsbar, gärna med kodlås. Utrymme för sortering av avfall, returflaskor, backar och matavfall ska finnas, samt ett separat städskåp för kökets städutrustning och krokar för köksförkläden.

4.5.3 Matsal

Matsalsdelen ska placeras i direkt anslutning till köket. Den ska vara dimensionerad så att samtliga boende får plats tillsammans med personal, med hänsyn tagen till behov hos personer som använder rullstol. Det ska även finnas möjlighet till handdesinfektion för boende, besökare samt personal i matsalen.

Utrymme ska finnas för personal att sitta tillsammans med boende under måltider för att ge stöd och skapa en pedagogisk måltidssituation. Möbleringen ska kunna anpassas för både mindre och större grupper, så att möjlighet ges för dem som behöver sitta avskilt.

Eluttag och belysning ska planeras med flexibilitet för att stödja olika möbleringsalternativ i matsalsdelen.

4.5.4 Vardagsrum

Varje avdelning ska innehålla gemensamma ytor för social samvaro. Vardagsrummet ska kunna möbleras flexibelt, med möjlighet att skapa både större grupper för gemensamma aktiviteter och mindre, avskilda sittplatser för de som önskar mer lugn och ro.

Möbleringen ska vara möjlig att anpassa efter verksamhetens och de boendes behov. TV ska kunna placeras i rummet på ett sätt som inte dominerar hela utrymmet eller stör andra aktiviteter.

Vardagsrummet kan samplaneras med matsalsytan eller ligga mer avskilt, beroende på byggnadens utformning. Det viktigaste är att personalen har god överblick över rummet och att de boende enkelt kan se och komma i kontakt med personal.

Eluttag och belysning ska planeras med hänsyn till olika möbleringsalternativ. Det ska finnas tillräckligt med eluttag för belysning och laddning av hjälpmedel, så att användning av förlängningssladdar kan undvikas.

4.5.5 Balkonger

På varje våningsplan ska det finnas helt eller delvis inglasade balkonger i anslutning till de gemensamma utrymmena. Även om innergård finns tillgänglig, är balkonger en viktig möjlighet till utevistelse för många boende som av olika skäl har svårt att ta sig ut.

Balkongerna ska vara rymliga och utformade så att flera boende med gånghjälpmedel eller rullstol samt personal kan vistas där samtidigt. De ska erbjuda goda solförhållanden, men också möjlighet till skuggning och lä, för att skapa en bekväm och trivsamt utemiljö året runt.

Balkongerna ska vara tillgängliga för alla. Nivåskillnader mellan inomhusmiljö och balkong ska utformas så att de lätt kan passeras med rullstol eller gånghjälpmedel. Placeringen av balkongerna bör möjliggöra utsikt mot grönska eller andra aktiva miljöer, såsom innergårdar eller omgivande parker. För att skapa variation och maximera möjligheterna till solljus under olika tider på dagen, bör balkonger i olika väderstreck eftersträvas.

4.6 Övriga utrymmen på våningsplanet

Förråd och stödfunktioner kan samlokaliseras beroende på planlösning och verksamhetens behov. Vid samutnyttjande av utrymmen är det viktigt att de placeras så att de är lättillgängliga för samtliga berörda avdelningar, utan att påverka tryggheten eller arbetsflödet.

4.6.1 Skölj- och desinfektionsrum

På varje avdelning alternativt på varje våningsplan, beroende på avdelningarnas placering till varandra ska det finnas minst ett skölj- och desinfektionsrum för rengöring och desinfektion av föremål såsom bäcken och urinflaskor. I anslutning till sjuksköterskors lokaler kan desinfektionsrum med diskdesinfektor behövas för rengöring och desinfektion av exempelvis instrument. Vanligen räcker en bänkmodell med torkmodul med insats för rörformat gods. Desinfektionsrum nyttjas endast för avsett användningsområde, såsom avyttring av kroppsvätskor samt rengöring och desinfektion av använt flergångsgods. Städutrustning för akutstäd kan förvaras i desinfektionsrummet om det finns utrymme planerat för det.

Rummet ska placeras så att transporter av illaluktande gods från lägenheterna till sköljrummet sker på ett sätt som minimerar påverkan på övriga verksamhetsytor.

Sköljrummets utformning ska stödja ett säkert arbetsflöde med tydlig separation mellan smutsigt in och rent ut. Det ska finnas separata arbetsbänkar för hantering av orena och rena föremål.

Rummet ska vara utrustat med en spoldesinfektor som har utslagsfunktion och är tillräckligt stor för att hantera bland annat hinkar. Ett tvättställ med tillhörande utrustning ska placeras nära dörren för enkel åtkomst.

Förvaringsmöjligheter ska finnas för rent gods, inklusive ett låsbart skåp för rengöringsmedel. Sköljrummet bör ha en yta om cirka 5–6 kvadratmeter, med en fri golvyta om cirka 2 kvadratmeter för att möjliggöra god rörelsefrihet och ergonomiskt arbete.

4.6.2 Städ- och avfallsrum

Varje avdelning ska ha ett låsbart städförråd för förvaring av städutrustning. Rummets utformning anpassas efter hur lokalvården är organiserad. Har verksamheten central placerad lokalvård för exempelvis allmänna ytor, behöver denna verksamhet planeras in i egen lokal. Tillgång till tvättstuga för tvätt och torktumling av använda flergångsmoppar och städ dukar behövs. Eftersom belastningen på tvättmaskin och torktumlare är hög behöver dessa vara anpassade för mopptvätt. Vid eventuell installation av centraldammsugare placeras centralenheten i ett avfallsuppsamlingsrum eller motsvarande, inte i rum där hantering av rent material eller textilier sker. Varje lägenhet rekommenderas ha eget dammsugarmunstycke. Förrådet ska ha plats för en mindre städvagn, större

säckhållare, förvaringsskåp och redskapshållare. Det ska finnas tillgång till vatten, utslagsback samt en avställningsyta för hinkar.

Förrådets golvyta bör vara minst cirka 2 kvadratmeter. Vid behov kan utrymme även avsättas för tillfällig mellanlagring av källsorterat material, om inte sådan plats finns i kök. Städutrustning och källsortering kan alternativt samlokaliseras i skölj- och desinfektionsrum, dock inte i utrymmen med diskdesinfektor.

4.6.3 Materialförråd

Ett låsbart materialförråd ska finnas för förvaring av förbrukningsmaterial såsom inkontinenshjälpmedel, toalett- och torkpapper, tvål, tvättlappar och handskar. Förrådet kan även behöva rymma extra linne och kläder.

Materialförrådet ska placeras centralt på avdelningen, nära lägenheterna, för att underlätta åtkomst. Utrymmet ska förses med hyllor och krokar för att hålla ordning och förhindra att material ställs på golvet. Det ska även finnas plats för en bordsvagn.

Förrådet bör ha en golvyta om minst 5–6 kvadratmeter. Utöver detta behövs separat förrådsutrymme för större hjälpmedel såsom transportrullstol, personlyft och duschbrits, så att dessa inte förvaras i korridorer eller allmänna utrymmen.

4.6.4 Dokumentationsrum och kontor

På varje våningsplan ska det finnas ett mindre kontor för rapportering, dokumentation och personalmöten. Utrymmet bör rymma cirka sex personer samtidigt och kan samutnyttjas mellan avdelningar och olika personalkategorier.

Rummet bör ha begränsad insyn för att skapa arbetsro, samtidigt som viss överblick över avdelningen ska vara möjlig.

Sjuksköterskans kontor bör placeras så att hälso- och sjukvårdspersonal kan arbeta gemensamt. Om kontoret placeras på våningsplanet ska det finnas plats för läkemedelsförvaring, handfat och kylskåp. Förråd för sterilt material och ett gemensamt desinfektionsrum med diskdesinfektor ska också finnas tillgängliga.

4.6.5 Personaltoalett

Varje våningsplan ska ha minst en handikappanpassad personaltoalett. Toaletten ska vara centralt placerad och lättillgänglig. Tvättställ med förhöjd blandare bör installeras för att underlätta användning.

4.7 Gemensamma utrymmen för hela boendet

4.7.1 Huvudentré

Huvudentrés placering anpassas efter tomtens förutsättningar men ska alltid vara tydligt markerad, väl synlig och utformas för att ge ett välkomnande intryck. Entrén

ska vara tillgänglig och fri från nivåskillnader, med god belysning och tydlig skyltning.

Entrén ska vara utformad så att obehöriga inte enkelt kan ta sig in i byggnaden. Huvudentrén ska placeras skilt från entréer för varutransporter och bör ha tak för skydd mot regn och blåst. En separat personalentré kan anordnas.

Entrévilplan vara tillräckligt stort för att möjliggöra vändning med utomhusrullstol (vändmått 1,5 meter). Vindfång ska utformas så att passage med stor rullstol eller bår är möjlig. Angöringsplats för färdtjänst och ambulans ska finnas inom 10 meters avstånd från entrén. Intag av grus och smuts i byggnaden ska minimeras.

Inne i entrén ska det finnas en sittbänk, för verksamhetens och boendes post ska det finnas postlådor/brevinkast/postbox, samt utrymme för informationstavlor. Postbox kan placeras i entrén eller utanför beroende på postens rutiner. Entrémiljön ska även möjliggöra för avskilda besök utan att behöva gå in på avdelningarna. En handikappanpassad besökstolett ska finnas i anslutning till entrén.

Ett utrymme för förvaring av transportrullstol med tillgång till golvbrunn, vattenslang och tryckluftpump ska finnas nära entrén.

4.7.2 Hissar och hisshallar

Hissar och hisshallar ska dimensioneras efter verksamhetens behov och vara lättillgängliga för boende, personal och besökare. Det ska finnas minst två hissar per byggnad, där minst en – gärna båda – ska vara tillräckligt stora för att rymma bår eller säng.

Större hissar underlättar in- och utflyttningar, transporter och daglig användning av boende och personal, samt transporter av varor.

4.7.3 Trappor och trapphus

Trappor ska ha raka trapplöp och vilplan mellan våningsplanen för ökad säkerhet och minskad fallhöjd. Utformningen ska också underlätta bårbärning vid evakuering och möjliggöra träning och assisterad gångträning.

4.7.4 Centralt städförråd

Ett centralt städförråd ska finnas för rengöring av husets gemensamma ytor såsom entréer, trapphus och allmänna rum. Förrådet ska rymma städvagn och större städmaskiner, och vara utrustat med golvbrunn, tappställe med slang, utslagsback, diskbänk, samt tvättställ. Utrymmet ska också möjliggöra laddning av maskiner och ha plats för sopsäckar och rengöringsutrustning.

4.7.5 Gemensam tvättstuga

Utöver individuella tvättmöjligheter i lägenheter, ska det finnas minst en gemensam tvättstuga. Tvättmaskin, torktumlare och torkskåp placeras avskilt från andra funktioner i tvättstuga. Minst en tvättmaskin och en torktumlare behöver rymma stora sängkläder såsom täcken och madrasskydd. Eftersom belastningen på maskinerna ofta är hög, behöver maskinerna vara avsedda för offentligt bruk. Eventuell hängtorkning sker i respektive boendes lägenhet.

Tvättstugan ska ligga nära hiss och vara dimensionerad för stora mängder tvätt. Den ska vara utrustad med separata ytor för ren och oren tvätthantering, minst tre tvättmaskiner, torktumlare och torkskåp. Maskiner och torkmöjligheter ska uppfylla vårdhygieniska krav.

Det ska finnas diskbänk, väl tilltagna arbetsbänkar och stängda förvaringsskåp för både rena och smutsiga textilier. Tvättstugan ska också ha anpassad ventilation och om möjligt ett öppningsbart fönster.

4.7.6 Förvaring av rena arbetskläder

Rena arbetskläder ska förvaras separat från personalens privata och smutsiga arbetskläder. De ska förvaras på avskilda hyllor i förråd eller i slutna textilskåp i anslutning till omklädningsrum och tvättstuga. Utrymmet ska dimensioneras för flera ombyten i olika storlekar. Det ska även finnas hållare för handdesinfektion i direkt anslutning till förvaringen.

4.7.7 Gemensamt samlingsrum

Det bör finnas ett större samlingsrum som kan användas för olika aktiviteter som underhållning, fika och högtidsfiranden. Lokalen kan även användas för personalmöten och gruppaktiviteter.

Samlingsrummet bör placeras centralt, gärna på bottenvåningen, men inte i direkt anslutning till entréhallen. Möjlighet till anslutande balkong eller uteplats är önskvärt.

Lokalen ska kunna möbleras flexibelt, till exempel för långbordssittningar, och rymma många personer, inklusive de som använder rullstol. Möbler ska kunna flyttas undan och extra möbler ska kunna förvaras i anslutning till rummet.

Möjlighet till mörkläggning och teleslinga för hörselstöd ska finnas. Rummet ska ha tillgång till kök och en handikappanpassad toalett i anslutning. Det ska även finnas separat tvättställ med möjlighet till handtvätt.

4.7.8 Träningsrum

Ett särskilt träningsrum kan inrättas för träning och bedömning av boendes funktionsförmåga. Rummet kan användas för individuell träning, gruppträning och/eller förflyttningsutbildning.

Träningsrummet ska ha ett tvättställ för handtvätt, i anslutning till dörren och förrådsutrymme för träningsredskap. Lokaliseringen ska vara tillgänglig för olika målgrupper och ligga i närhet till handikappanpassad toalett. Samlingsrummet kan i vissa fall nyttjas för träning om separat träningsrum inte inrättas. Storlek och behov avgörs i det enskilda projektet.

4.8 Kontor och verksamhetsytor

Behovet av administrativa utrymmen ska dimensioneras och anpassas efter verksamhetens omfattning och organisation. I varje projekt ska en bedömning göras av vilka funktioner som kan samordnas, vilka som behöver egna arbetsplatser och vilka utrymmen som kräver dagsljus.

Följande funktioner bör inrymmas:

4.8.1 Kontor för chefer

Verksamhetschef ska ha ett eget rum för att kunna arbeta ostört och hantera sekretessbelagda uppgifter. Rummet ska rymma ett mindre samtalsbord, ett värdefacksskåp för enskilt bruk samt arkivskåp.

En strategisk chef kan placeras något längre från avdelningarna, medan en mer operativ chef bör ha närhet till personalens arbetsytor.

4.8.2 Samordnare och administrativ personal

Det ska finnas arbetsplatser för samordnare och administrativ personal, anpassade efter antalet anställda som arbetar dagtid. Dessa ska placeras i närheten av chefens kontor.

Utrymme för skrivare, kopiator, kontorsmaterial, arkiv och posthantering ska finnas nära de administrativa arbetsytorna. Även vaktmästare kan behöva en särskild arbetsplats.

4.8.3 Kontor för hälso- och sjukvårdspersonal

Det ska finnas arbetsplatser för sjuksköterskor, arbetsterapeuter och fysioterapeuter, antingen gemensamt eller i närliggande rum. En arbetsplats ska finnas för varje person i tjänst dagtid. Utrymmena ska också rymma värdefacksskåp, arkivskåp och tvättställ med tillhörande utrustning.

Sjuksköterskornas kontor ska placeras i anslutning till läkemedelsrum, skölj- och desinfektionsrum samt sterilförråd, och nära samtalsrum. Kontor för rehabpersonal

bör ligga i närheten av hjälpmedelsförråd, träningsrum och hiss för smidig tillgång till avdelningarna.

4.8.4 Samtalsrum

Det ska finnas mindre samtalsrum anpassade efter verksamhetens behov. Rummen ska kunna användas för möten med läkare, samtal med närstående, personal eller studenter, samt för ostört och sekretesskyddat arbete.

Samtalsrummen ska vara utformade så att insyn från korridor begränsas.

4.8.5 Läkemedelsrum

Ett separat läkemedelsrum ska finnas i direkt anslutning till sjuksköterskornas kontor. Läkemedelsrummet behöver ha en avsedd yta innanför dörren där leverans av läkemedelsboxar, vätskevagnar och avdelningsförpackningar kan ske. Rummet ska vara avsett för förvaring och hantering av läkemedel, inklusive akutläkemedel och individuella mediciner för boende.

Läkemedelsrummet ska vara utformat så att flera personer kan arbeta där samtidigt på ett säkert och effektivt sätt.

Läkemedelsrummet ska vara låsbart och förses med passagekontroll för att säkerställa att endast behörig personal har tillträde. Rummet ska vara fönsterlöst, ha anpassad arbetsbelysning och särskild ventilation. För att säkerställa läkemedlens hållbarhet får rumstemperaturen inte överstiga 25 grader.

Utformningen av rummet ska säkerställa ett hygieniskt flöde med separata ytor för hantering av smutsiga och rena föremål. Rummet ska vara utrustat med en arbetsbänk för beredning och hantering av läkemedel. Alla ytor ska vara lätta att rengöra och tåla avtorkning med desinfektionsmedel. Placeringen av tvättställ ska inte vara bredvid beredningsbänk eftersom det kan stänka från kran och avlopp. Säkerhetsbänk kan behöva installeras.

Följande ska finnas i läkemedelsrummet:

- Rostfri diskbänk samt tvättställ placerat i närheten av dörren
- Väggskåp, lådor och öppna hyllor för exempelvis individuella läkemedelsbackar
- Kylskåp godkänt för läkemedelsförvaring
- Separat låsbart skåp med loggfunktion för förvaring av narkotikaklassade läkemedel
- Avsett utrymme för hantering av läkemedelsavfall
- Mindre dokumentationsplats samt plats för bordsvagnar

4.8.6 Desinfektionsrum

I anslutning till kontor för hälso- och sjukvårdspersonal, läkemedelsrum och sterilförråd ska ett desinfektionsrum finnas. Rummets utformning ska stödja ett tydligt arbetsflöde där smutsigt gods hanteras separat från rent gods.

Desinfektionsrummet ska vara utrustat med:

- Diskdesinfektor för rengöring och desinfektion av instrument för exempelvis såromläggning
- Avställningsyta för orena och separat yta för hantering av rena föremål
- Utrymme för förvaring av material och ett mindre kylskåp för prover

Diskdesinfektorn kan kombineras med en mindre spoldesinfektor med utslagsfunktion för hantering av exempelvis bäcken och urinflaskor.

4.8.7 Sterilförråd

I anslutning till läkemedelsrummet och hälso- och sjukvårdspersonalens kontor ska ett sterilförråd finnas för förvaring av sterilprodukter såsom omläggingsmaterial och provtagningsutrustning.

Sterilförrådet ska:

- Vara stängt, lättstädat och utan fönster
- Innehålla skåp och lådor för sterilt material samt hyllplan för rena produkter
- Rymma en mindre arbetsbänk och plats för bordsvagn
- Vara dimensionerat så att även skrymmande produkter kan förvaras i originalförpackningar

4.8.8 Hjälpmedelsförråd

Hjälpmedelsförrådet ska användas för förvaring och justering av rengjorda hjälpmedel såsom gåbord, rullstolar, rollatorer samt dusch- och toalettstolar. Förvaring av extra sängar kan också förekomma, vilket kräver breda dörröppningar.

Förrådet ska vara utrustat med:

- Hyllplan och lådor för mindre hjälpmedel och reservdelar
- Arbetsbänk med väggförvaring för verktyg
- Laddningsmöjligheter för batteridrivna hjälpmedel och tillgång till tryckluftpump
- Tvättställ för handtvätt

Hjälpmedelsförrådet bör placeras nära rehabpersonalens kontor. Vid dimensionering ska hänsyn tas till att många hjälpmedel är skrymmande och att behovet kan variera över tid.

I anslutning till hjälpmedelsförrådet ska det finnas möjlighet att tillfälligt förvara, rengöra och desinfektera smutsiga hjälpmedel. Detta utrymme ska vara utrustat

med golvbrunn, vattenslang och eluttag. Flödet mellan orent och rent ska säkerställas då hjälpmedel ofta hämtas och levereras veckovis.

4.9 Personalutrymmen

Det ska finnas tillräckligt med personalutrymmen, dimensionerade och anpassade efter verksamhetens behov och personalstyrka. Vid planering ska även möjligheten till samutnyttjande av ytor beaktas för en effektiv och funktionell lösning.

Det är av stor vikt att medarbetarna erbjuds trivsamma och välfungerande personalutrymmen som möjliggör vila under raster och främjar social samvaro mellan kollegor. Utrymmena ska vara utformade så att de stödjer återhämtning och bidrar till en god arbetsmiljö.

4.9.1 Personalrum

Det ska finnas ett personalrum för måltider, raster och vila. Rummet ska, beroende på projektets omfattning, kunna rymma cirka 20 personer samtidigt. Det ska finnas utrymme för sittande måltider och för avkopplande sittgrupper.

Personalrummet ska innehålla en köksdel anpassad för att värma och tillaga mat, med tydlig separation mellan ren och oren zon. Utrymmet ska vara förberett för att kunna rymma flera mikrovågsugnar, kaffemaskiner, diskmaskin och separat tvättställ för handtvätt i anslutning till dörren. Möjlighet till källsortering av avfall och matrester ska finnas.

Personalrummet bör vara placerat i närheten av toalett och, om möjligt, ha direkt utgång till utemiljö eller en mindre balkong. Utrymmet kan även samutnyttjas för möten och utbildningar och kan då behöva kunna avdelas eller ligga i anslutning till särskilt mötesrum.

4.9.2 Omklädningsrum för personal

Ombyte till arbetskläder ska ske på arbetsplatsen. Omklädningsrummen bör vara placerade i anslutning till huvudentré eller personalingång, i trygga och lättillgängliga lägen. De ska även ligga nära klädförråd och gemensam tvättstuga.

Omklädningsrummen ska vara åtskilda för män och kvinnor och innehålla tillgång till toalett, varav minst en handikappanpassad, samt separata duschar. Möjlighet till avskild omklädning och duschning ska finnas samt separat tvättställ för handtvätt i anslutning till dörren.

Rummen ska också vara utrustade med tvättsäckar för smutsiga arbetskläder och låsbara skåp för förvaring av privata kläder. Antalet skåp dimensioneras utifrån verksamhetens storlek och behov. Det är positivt om låneskåp kan erbjudas för tillfällig personal. Mindre värdeskåp kan placeras i personalutrymmen på avdelningar eller i kontorsrum.

4.9.3 Vilrum

Det ska finnas minst ett vilrum för personalens behov av ostörd, liggande vila. Vilrummet ska ligga i närhet till en handikappanpassad personaltoalett och utformas för att främja återhämtning.

4.10 Varumottagning och centrala förråd och funktioner

Ett vård- och omsorgsboende har ett omfattande flöde av leveranser av förbrukningsmaterial, livsmedel, matleveranser och hjälpmedel. Detta ställer krav på tillräckliga och välplanerade ytor för mottagning och tillfällig förvaring.

Det ska finnas en särskild varumottagning som är anpassad för att hantera olika typer av gods på ett strukturerat och hygieniskt sätt. Maten kan levereras på olika sätt beroende på avtal och verksamhetens behov, till exempel:

- Varm mat två gånger per dag
- Kall och varm mat en gång per dag
- Kall mat levererad cirka tre gånger per vecka

Maten ska därefter transporteras i vagnar och förvaras i respektive avdelningskök. Leveranser av livsmedel som skafferivaror, drycker, kyl- och frysvaror sker flera gånger i veckan och kräver särskild hantering.

Varumottagningsytor ska vara placerade på bottenvåning med separata ingångar från huvudentré och boendedelar. Ytorna ska vara lätta att rengöra och tillgång till kyl- och frysutrymmen ska säkerställas för att upprätthålla livsmedelssäkerhet.

4.10.1 Kartläggning av flöden och logistik

Vid utformning och detaljprojektering är det avgörande att kartlägga flöden och logistik för en effektiv hantering av transporter, varuleveranser, personflyttningar för boende och personal samt besök från närstående. En genomtänkt logistik bidrar till ett smidigt arbetsflöde och en trygg miljö.

4.10.2 In- och utflyttningar

Vård- och omsorgsboenden har en relativt hög inflyttningsfrekvens, vilket kräver anpassade logistiska lösningar. Entréer och lastzoner ska utformas så att transporter av möbler och personliga tillhörigheter kan ske smidigt och utan att störa pågående verksamhet. Transporter av avlidna ska ske på ett värdigt sätt och särskild angoringsplats bör planeras i varje projekt.

4.10.3 Leveransentré

En separat leveransentré ska finnas för varustransporter och sophantering. Huvudentrén ska inte användas för dessa ändamål. Leveransentrén ska vara anpassad för mottagning av större gods och möjliggöra enkel på- och avlastning från lastbil. Öppning och tillträde bör kunna ske via mobil enhet. Ytor eller boxar för mindre leveranser kan anordnas för effektivare hantering.

4.10.4 Utrymme för varumottagning

Direkt i anslutning till leveransentrén ska finnas utrymmen för mottagning och temporär förvaring av leveranser, inklusive varm- och kallhållning av matvagnar samt hjälpmedel. Avemballering och uppäckning ska kunna ske effektivt. Utrymme för returhantering av gallervagnar och pallar bör finnas, samt enkel tillgång till hiss och avfallsrum.

4.10.5 Utrymmen för källsortering och restavfall

Avfalls- och källsorteringsrum ska dimensioneras för att möta nuvarande och framtida krav på sortering. Logistikflöden för material och avfall ska vara väl genomtänkta för att minska arbetsbelastning och hantera luktande eller tungt avfall.

Restavfallsnedkast bör finnas på varje våningsplan för att underlätta hanteringen. Avdelningsköken ska vara utrustade med matavfallskvarn kopplad till tank.

Avfalls- och källsorteringsrum ska:

- Placeras i närhet av leveransentré och hiss
- Utföras med avspolningsbara ytor
- Ha tillräcklig ventilation och vara i undertryck för att motverka lukt
- Vara ljusa och trygga, med god belysning och eventuellt dagsljus

Kylrum eller kylda sopkärl bör övervägas för hantering av luktande avfall som inkontinenshjälpmedel och matrester. System för insamling av grovsopor och farligt avfall ska också planeras.

4.10.6 Trädgårdsförråd

Om en trädgård eller utegård finns, ska förråd för utemöbler, krukor och trädgårdsredskap placeras i närheten av utemiljön.

4.10.7 Lägenhetsförråd

Varje lägenhet ska ha tillgång till förråd i fastigheten om minst 1 kvadratmeter. Avdelningarna kan även behöva ett mindre förråd för förvaring av exempelvis extra möbler och dekorationer.

4.10.8 Centrala förråd

Centrala förråd kan behövas för extra livsmedel, skyddsutrustning och förbrukningsmaterial. Det ska finnas låsbara förråd med hyllor för torrvaror och frysvaror. Behovet av nödförråd ska beaktas. Dörrarnas öppningsmått bör anpassas för att möjliggöra in- och utlastning med lastpall.

4.10.9 Cykelrum

Ett låsbart cykelrum ska finnas för personalens cyklar, lättåtkomligt från utsidan. Cykelrummet bör också kunna rymma duocyklar, permobiler och liknande, samt erbjuda laddningsmöjlighet.

4.10.10 Teknikutrymmen

Teknikutrymmen ska i första hand kunna nås direkt från utsidan, utan att passera verksamhetens ytor. Om möjligt bör teknikutrymmen samlas på en central plats i byggnaden för effektiv förvaltning.

4.11 Utemiljö

Förutom inglasade balkonger på varje våningsplan ska vård- och omsorgsboendet erbjuda en trygg, tillgänglig och inbjudande gemensam utemiljö. Eftersom många boende har begränsade möjligheter att vistas utanför boendet är det särskilt viktigt att utemiljön möjliggör daglig utevistelse i närmiljön.

Utemiljön ska utformas för att vara tillgänglig för personer med både fysiska funktionsnedsättningar och demenssjukdom. För personer med demensdiagnos är det viktigt att gården är sluten och säker så att de tryggt kan röra sig på egen hand.

4.11.1 Tillgänglighet och rörelse

- Tillgång till hissar ska vara tillräcklig för att underlätta utevistelse.
- Utgångar ska vara utan trösklar och tunga dörrar.
- Antalet passager och korridorer till utemiljön bör minimeras för att underlätta orientering.
- Dörrar till gården ska ha tillräcklig bredd för rullstolar och rullatorer.

Gångvägar ska vara tillgängliga för både rullstol och rullator. Grusgångar ska undvikas. Slingrande promenadstråk i olika längd som leder tillbaka till utgångspunkten ska eftersträvas. Markmaterialet ska vara ljust och enhetligt utan starka kontraster eller skiftande material.

4.11.2 Upplevelser och aktiviteter

Trädgården ska vara en stimulerande miljö som tilltalar alla sinnen:

- Växtlighet ska vara varierad över året för att spegla årstidernas växlingar.
- Upphöjda planteringar ska anordnas för att möjliggöra trädgårdsarbete även för personer som sitter i rullstol.
- Det ska finnas en större gemensam sittplats med utrymme för flera rullstolar och rullatorer.
- Mindre sittplatser ska finnas för att erbjuda enskildhet och möjlighet till avskilda samtal, särskilt viktigt vid smittspridningssituationer.
- Uteplatserna ska vara vindskyddade och erbjuda både sol och skugga.

4.11.3 Belysning och trygghet

Den yttre belysningen ska främja orienterbarhet och skapa en trygg och trivsamt miljö. Vid planering av belysning ska fokus ligga på:

- Tillgänglighet, trygghet och minskad miljöpåverkan
- Tydlig markering av entréer, viktiga mötespunkter och gångvägskorsningar

- Undvikande av bländande ljus och reflekterande ytor
- Användning av indirekt ljus och raster för ett mjukt och behagligt ljusflöde

4.11.4 Parkeringsplatser och angöringar

I anslutning till huvudentrén ska det finnas tillräckligt med angöringsytor för färdtjänst, ambulans och andra transporter. Det kan även finnas behov av parkeringsplatser för servicebilar, läkare, närstående och andra besökare.

I första hand ska dock besökare hänvisas till kollektivtrafik. Behov och möjligheter till besöksparkering ska bedömas i varje enskilt projekt utifrån fastighetens förutsättningar. Parkeringsnormer och krav fastställs i respektive detaljplan.

För arbetsplatsparkering gäller att parkering för personalbil generellt inte planeras. I enlighet med stadens framkomlighetsstrategi prioriteras plats för kollektivtrafik, gång- och cykeltrafik i samband med nybyggnation.

Alla vård- och omsorgsboenden ska planeras med god tillgänglighet till kollektivtrafik. I varje projekt ska cykelparkering för personal anordnas, helst inomhus och i låsbara utrymmen.

Dokumenthistorik

Beslut/status och datum	Beslutsfattare/författare	Ändring/åtgärd
Fastställd ange datum.	Omsorgs- och socialnämnden	Ny riktlinje
skriv text. ange datum.	skriv text.	skriv text.
skriv text. ange datum.	skriv text.	skriv text.